

СТАНОВИЩЕ

за публична защита
от проф. дн Красимира Петрова, ВТУ „Св.Св. Кирил и Методий”
на дисертационния труд на **Шариф Кили Сайда**
на тема „**Възприемане на заболяванията и избора на края на живота на
възрастните хора в общността**“ за придобиване на образователна и
научна степен „доктор”, по научна специалност „3.2. Психология”
/Педагогическа и възрастова психология/
Научен ръководител: **доц.д-р Бистра Ценова**

1.Актуалност и значимост на разработвания научен проблем.

Проблемите на възрастните хора в общността, свързани с възприемането на заболяванията и с избора за приключване на живота /края/ не може да не бъдат социален интерес. Всички ние сме подвластни на времето, от една страна, възрастното население в световен мащаб нараства, от друга страна и от трета страна, всички сме изправени пред екзистенциалния избор да се справим с неизбежния край в живота ни. Така че, темата е актуална, социално ориентирана и значима. Факторите, които влияят на изборите в третата възраст, са практически неизброими, но един от тях придобива най-силно влияние и това е здравословното състояние на възрастния човек. Качеството на живот в третата възраст определя и изборите, и отношението към собствената личност. Търсената взаимовръзка между различни аспекти на здравословното състояние и произтичащите избори е ранжирана като шест подхипотези, основаващи се на фактори като: възприятието за болест; влиянието на общността върху това възприятие; анализът на хипотетичната болестна ситуация; идеята за животоподдържащите процедури; социално-демографски и индивидуално-психологически фактори.

Дисертационният труд се състои от 6 логически глави: увод, литературен обзор, методология на изследването, резултати, обсъждане и заключение с препоръки, обобщение на приносите, библиография и 4 приложения. Дисертацията включва 132 страници, като от тях 16 са

приложения, като тяхната роля е значима за възприемането на текстовата част. Най-важните резултати са представени в 15 таблици и 1 фигура в основния текст, а използваните методи – в приложението. Библиографската справка се състои от 143 източници на английски език, релевантни на проучването.

2. Съдържателен анализ на дисертационното изследване.

В увода ясно са открити изискуемите компоненти на труда – цел, задачи, предмет, обект, хипотези, методология и актуалност.

Във втора глава се поставя въпросът за теоретичните постановки, свързани с интерпретирания проблем. В стегнат вид са анализирани възприятието за болест, решенията на личността за края на живота, вариращи от желание за бърз до изкуственото му поддържане. Подчертана е ролята на комуникацията между пациент и помагащи, както и правото на избор при приключването на живота, като е акцентирано върху пациенти с рак. Грамотно структуриран текст, добре развити аналитични способности, коректно позоваване на литературните източници, разбираем научен стил на изложение – това са характеристиките на тази глава.

В третата глава са поставени проблемите, отнасящи се до конкретното проучване. В нея се съдържат всички основни компоненти на едно класическо изследване – ясно формулирани цел, задачи, предмет, обект, хипотези, аргументирано подбран инструментариум, процедурни ограничения.

Четвъртата глава представя резултатите от проучването, като тя ни представя надеждност на резултатите, характеристика на извадката, описателна статистика, изводи, обобщения и взаимовръзки.

Петата и шестата глава биха могли да се обединят смислово, тъй като те представят обсъждания – своеобразен диалог с читателя и заключения и препоръки, които имат обобщаващ характер.

3. Данни за автореферата и и публикациите.

Авторефератът напълно съответства на дисертационната разработка и в съкратен вид представя основните ѝ компоненти. Публикациите са свързани с интерпретираната проблематика и са публикувани в престижни издания – 3 броя.

4. Оценка на научно-приложните резултати и приноси на дисертационния труд.

Приемам формулираните от докторанта приноси и коментирам по следния начин:

1. Дисертационното изследване е първото в Израел проучване за взаимовръзката между болестното състояние и решенията за края на живота при хора от третата възраст.
2. Разработен е специализиран изследователски инструментариум с висока степен на възможност за пренасянето му в сходни изследвания с частично адаптирани и модифицирани методи, релевантни на изследователския проблем.
3. Възприемането на заболяването не се различава според пола на изследваните лица, а по-скоро по тежестта и хронифицирането му, като се откроява взаимозависимост между тежестта на заболяване и намаляващия интерес към лечение.
4. Доказано е влиянието на психологическите фактори като определящи за лечението, избора на края и приемането болестта.
5. Емпирично е доказано, че семейните фактори и социално-демографските имат положително отношение към възприемането на заболяването и смъртта.

6. На основата на направения теоретичен и емпиричен анализ, са изготвени информационни брошури със структурирани насоки за медицински специалисти и близки на пациентите на интензивно лечение, които да помогнат при вземането на решения по отношение на запазване на живота, страданието и качеството на живот на възрастния човек.

4. Бележки, препоръки и въпроси.

Освен структурни препоръки за обединяване на пета и шеста глава, имам и съдържателна препоръка, която не омаловажава значимостта на труда, а е насочена към бъдещи проучвания, а именно – съпоставка на резултатите, получени от клинично здрави лица с лица с хронични заболявания, терминално болни.

5. Заключение.

На основата на гореизложения анализ на дисертацията на тема: **„Възприемане на заболяванията и избора на края на живота на възрастните хора в общността ”** давам своята ПОЛОЖИТЕЛНА оценка за труда и убедено препоръчвам на уважаемото Научно жури да даде положителна оценка на – докторанта Шариф Кали Сайда и да присъди образователната и научна степен „ДОКТОР” в област на висше образование: 3. Социални, правни и стопански науки, сигурност и отбрана, Професионално направление: 3.2. Психология /Педагогическа и възрастова психология/.

25.06.2020г.
Гр.В.Търново

Подпис:
/проф.дн Кр.Петрова/